

KAKVE SU PERSPEKTIVE ZA POVIJESNE MUZEJE EUROPE?

Međunarodni kolokvij u organizaciji
Međunarodnog udruženja muzeja povijesti

Pariz, svibnja 1994.

Željka Kolveshi
Muzej grada Zagreba
Zagreb

Početkom svibnja 1994. u Parizu je održan međunarodni kolokvij pod naslovom: "Koje su perspektive za povijesne muzeje Europe?" - Povijest grada ili nacionalna povijest? Multi-kulturalizam i međunarodna otvorenost", a u organizaciji Međunarodnog udruženja za muzeje povijesti sa sjedištem u Parizu, Muzeja suvremene povijesti, te visokih relevantnih institucija - Uprave za muzeje Francuske, Ministarstva kulture i Uprave za znanstveno i tehničko obrazovanje i biblioteke te Ministarstva za visoko obrazovanje i istraživanje.

Udruženje je izraslo iz ICOM-ovog Komiteta za arheologiju i povijest (ICMAH), s kojim će i nadalje usko surađivati, a osnovano je potkraj 1991. godine s namjerom da ujedini zaseban tip muzeja - povijesne muzeje, u njihovoj specifičnoj problematici kroz redovne razmjene informacija, iskustava i kritičke misli. I ovaj prvi kolokvij posvećen budućnosti povijesnih muzeja u Europi zamišljen je tako da otvori sva pitanja s kojima smo suočeni danas u ubrzanoj promjeni tih institucija. Slična, uvjetno rečeno, secesija unutar ICMAH-a inicirana od Muzeja Londona 1992. za osnivanje Međunarodnog udruženja gradskih muzeja, također je bila potaknuta idejom o razmjeni iskustava na osnovi analiziranja urbaniteta na kraju drugog milenija, između muzeja drugog tipa - za razliku od samo onih koja su se pretežno bavila područjem arheologije.

Dakle, u nepune dvije godine, u vrlo kratkom razmaku, osnovana su udruženja za povijesne, odnosno gradske muzeje. I sama konačna realizacija takvih potreba najbolji je dokaz o nužnosti istih u današnje vrijeme kad uz postojeće ozbiljne nedostatke u tom području, interpretiranje povijesti u muzejima doživljava svojevrstan uzlet, posebno u Muzejima suvremene povijesti, a iznalaženje najadekvatnijih metoda rada i prezentacije svrstava ih uz uvijek atraktivne umjetničke muzeje. Upravo sada otvaraju se novi muzeji u Njemačkoj, Njemački povijesni muzej u Berlinu - muzej nacionalne povijesti, pripreman dugo i temeljito desetak godina, koji će 1995. organizirati kolokvij na temu "Rat u muzejskom kontekstu", a pratit će ga istoimena izložba koju će pripremiti stručnjaci iz različitih zemalja. Također, novi Muzej suvremene povijesti u Bonnu (Haus der Geschichte der Bundesrepublik Deutschland), čija je koncepcija postavljena još 1982. i studiozno razrađivana primjenom u praksi suvremene muzeologije, već je postavljen po ovim principima; muzeji imaju važnu ulogu u gradovima, te odgovorno javnosti trebaju predstaviti sadržaje svih svojih pohrana. Taj je muzej stoga izabran za održavanje drugog skupa Udruženja povijesnih muzeja 1996.

Očita je polarizacija u inicijativama za osnivanje novih međunarodnih

muzejskih udruženja. Njemačka i Francuska preuzele su vodeću ulogu na području muzeologije u povijesnim muzejima, koncentriravši se na muzejske projekte koji interpretiraju suvremenu povijest, te ističu primjere navedenih muzeja u Njemačkoj, odnosno novi muzej Historial de la Grande Guerre u Peronneu za Francusku postao je ogledni muzej povijesti svjetskoga rata, koji "troglasnim" sadržajem i jednako istaknutom muzeografskom koncepcijom prezentira segment nacionalne povijesti, ali u europskom kontekstu. Pod istim mottom realiziraju se i brojne tematske izložbe suradnjom stručnjaka i objedinjavanjem muzejske građe. Uspostavljena je suradnja Berlina i Pariza, a projekti velikih izložbi sve više uključuju druge susjedne države u objedinjavanju europske povijesti i baštine. Zato i ne iznenađuje da je inicijativa za osnivanjem Međunarodnog udruženja povijesnih muzeja potekla upravo od Muzeja suvremene povijesti i Biblioteke suvremene međunarodne dokumentacije iz Pariza, koji upravo ovakvim iskustvom zajedničkog rada na idejama, zbirkama, arhivima, suradnjom kustosa, arhivista, istraživača i njihovih ravnatelja otvaraju nove mogućnosti za perspektive povijesnih muzeja u Europi. Laurent Gervereau, kustos Muzeja i predsjednik Udruženja, svoje iskustvo gradi kao voditelj ili koautor izložbi ostvarenih međunarodnom suradnjom koje djelotvorno ostvaruju principe međunarodne otvorenosti i multikulturalizma u muzejskoj praksi, u funkciji interpretiranja različitih segmenata povijesti u okvirima općih i univerzalnih civilizacijskih dostignuća.

Korak dalje predstavlja izjava Josepha Huea, direktora Muzeja i BDIC, dana u siječnju 1994. godine: Pariz i Europa imaju potrebu za kulturnim institutom za suvremenu povijest svijeta.

Suprotno tome, glasno se postavlja pitanje: Koliko dugo će još Francuska čekati da dobije pravi Gradski muzej? Jacques Sallois, direktor za muzeje Francuske zaključio je kolokvij riječima da je povijest Europe povijest gradova. I u svome aktivnom udjelu na pripremi kolokvija njegovo izlaganje bilo je usmjereno na muzeje urbane povijesti, od kojih tek nekoliko u Francuskoj predstavlja čitavu povijest urbane zajednice (u čemu nije uspio ni svojom zadnjom obnovom Muzej Carnavalet, Muzej grada Pariza, op. Ž. K.).

Ističući indikativnost o povijesnim inicijativama kao fokusu razmišljanja, u odnosu na muzeje u Francuskoj rezultat je nemogućnosti napredovanja bez povijesnog pristupa, koji je esencijalan za svaki općeniti pristup kao i za svaku definiciju politike vođenja muzeja. Važnost povijesnog razumijevanja bitna je za grad kao i za druge zajednice, jer Grad je sediment od 2.000. godina i mora imati svoju genezu i povijest. Ako postoji nešto što karakterizira europska društva, to su upravo gradovi utemeljeni na ovom tlu znatno prije no na ostalim kontinentima. I zato, iako postoje mali muzeji lokalnog tipa ili ruralne povijesti, potrebno je formirati one koji se odnose na urbanu povijest. Jer, urbani razvitak je središte naše civilizacije.

S druge strane, inicijativa za osnivanjem Međunarodnog udruženja gradskih muzeja, koji su također povijesni no specifične problematike, dolazi iz Engleske od Muzeja grada Londona, koji je bio domaćin i organizator inauguracijskog simpozija 1993. Već gotovo dvadeset godina, od stalnog postava iz 1976. po kome je ubrzo proglašen svjetskim muzejem godine, taj muzej uspijeva zadržati najviše mjesto u konkurenciji gradskih muzeja. Nekada revolucionarnim zaokretom u svom postavu, u kojemu je kontekst postao glavna okosnica fokusiranja predmeta u rasponu od vrhunskih umjetničkih predmeta do arhivalija u kojima je prepoznata i značajna nezavisna vrijednost kao i njihova vitalna uloga u interpretiranju trodimenzionalnih predmeta, danas organiziranjem velikih izložaba uza sve moguće prateće manifestacije, prvenstveno kao odraz Londona, megapolisa i njegova višemilijunskoga stanovništva različitih

kultura i tradicija. Nova intencija ovoga muzeja, uz paralelno mijenjanje scenarija i dizajna pojedinih izložbenih dvorana - prije nekoliko godina 18. stoljeće doživjelo je novu interpretaciju, nastoji kombinirati klasičan gradski muzej koji počiva na zbirkama, i aktivnosti Gradskoga kulturnog centra. Velik broj sudionika na simpoziju iz zemalja bivšeg Commonwealtha s obzirom na svoje relativno mlade države, upravo kroz ovakav tip gradskoga kulturnog centra nastoji kombinirati stvaranje podloge za muzeje i educiranje onih koji još ne čine kategoriju posjetitelja muzeja.

I iz tog razloga gradski muzeji se danas suočavaju s velikim izazovom njihove uloge registriranja i interpretiranja povijesti, topografije i društva urbanih središta na kraju 20. stoljeća.

I, na kraju, pitanje tipologije povijesnog/gradskog muzeja. Karakteristično za Englesku je "Social History Museum". I sami Englezi drže termin "social history" gotovo neprevedivim iako u Engleskoj on označava vrlo jasan koncept za taj tip muzeja. Mogući prijevod mogao bi biti popularna (narodna) povijest, kulturna povijest ili povijest društva, tradicije, no - u svakom slučaju - on označava povijest koja pripada svima. Najbolji uvid ipak je najlakše sagledljiv u samim engleskim muzejima.

PERSPEKTIVE ZA POVIJESNE MUZEJE EUROPE

Međunarodnom kolokviju u Parizu prethodio je inicijativni jednodnevni skup 17. lipnja 1992. godine, koji je bio prvi susret kustosa i povjesničara iz raznih europskih zemalja, na kojemu su postavljene teme i temeljna pitanja za nastupajući kolokvij u svibnju 1994.: Što je povijesni muzej? Koja je njegova funkcija, komemorirati ili informirati? Koji su kriteriji za sakupljanje i izlaganje? Kako prezentirati povijest publici? Kakav je odnos kustosa i povjesničara istraživača: interno istraživanje ili suradnja? Djelatnost povijesnih muzeja, područja istraživanja: grad, regija, država? Do kojih granica muzeji mogu biti otvoreni: međunarodna povijest ili čak komparativna povijest?

Današnja uloga muzeja u suvremenom društvu, gdje su postali jedan od nosilaca kulturne moći europskih gradova kojom se grad definira, svrstava ih u red bitnih faktora snaga koji su kroz vrijeme utjecali na formiranje grada, poput religije, politike, možda kraljevska palača, sveučilište, trgovina ili gospodarstvo. Imperativ interpretiranja gradskog identiteta je kontekst u vremenu i prostoru, ali i u odnosu na paralelne europske događaje kojima se uvodi nova kategorija što bitno pridonosi zanimljivosti i boljem razumijevanju.

Muzeji nacionalne povijesti u skladu s europskom integracijom od 1990. godine pod terminom "europski kontekst" i doslovno uvode taj koncept u velike izložbe kojima se postavlja zadatak interpretiranja međunarodne različitosti, ali svakako ne bez isticanja nacionalnog subjekta, ustanovljujući nov identitet pod mottom "Prijateljstvo i sloboda u suradnji europskih kustosa".

Povijest pripada svima, svim ljudima i njihovim kulturama, što rezultira uvođenjem paralelizma kao metode u muzejski posao.

Komparativna povijest u muzeju odraz je progresa civilizacije i međunarodne potrebe, a pristup i realizacija bitno određuju razlike među muzejima koje se baziraju na zbirkama, a ne na idejama. Iz toga proizlazi i fokusiranje zbirki po pojedinim temama. Zadnja faza u muzejskom poslu, izlaganje tj. muzeografsko prezentiranje, bitno se razlikuje ovisno o tome je li posrijedi povremena izložba ili stalni postav. Kod prvog zadatka mora se iznaći što bolji način provokacije, no u stalnom postavu primjenom iste metode stvaraju se tek poteškoće.

Povijesni muzeji koji uvijek imaju tendenciju da budu i ideološki muzeji, upravo se otvorenosću mogu približiti umjetničkim muzejima koji su do sada pokazali da znaju bolje primijeniti mrežu znanja o muzejskoj imovini. Jednako tako predmet u umjetničkom muzeju, osim što se izlaže zbog vizualnog i estetskog doživljaja, može se interpretirati u povijesnom ili političkom kontekstu, te takovoj funkciji predmeta najbolje odgovara pojam "estetska dokumentacija". Na taj je način moguće predstaviti ideje, čak i filozofske, što više i nije tako lako samo predstaviti kada se pod izlaganjem podrazumijeva i kreiranje cijele scenografije unutar koje originalan predmet, za koji nema adekvatne zamjene u muzeju, gubi svoje pravo značenje u mnoštvu popratnih efekata.

Da bi se koordinirale sve zahtjevnosti muzejskog posla zvanje kustosa mora nadrastiti izvorne struke angažiranih stručnjaka - bilo da su oni povjesničari, povjesničari umjetnosti, arheolozi, etnolozi ili pak sociolozi ili antropolozi, sve više involvirani u rad u muzejima, te takvom dvojnomo sposobnošću biti veza s istraživačima izvan muzeja. Suradnjom kustosa i istraživača moguće je uvesti u muzejski postav rezultate znanstvenih istraživanja koji uvelike smanjuju opasnost kreiranja povijesti podložno subjektivnom pristupu, te stoga bez istraživanja muzej gubi i svoju vokaciju.

Osnovno pitanje koje se danas nameće glasi: Mogu li se i je li potrebno postaviti čvrste granice u tipologiji muzeja, ako prihvatimo činjenicu da nema muzeja, pa bio on i umjetnički, koji u nekom obliku ne akceptira povijesno razumijevanje?

Danas, kada je imperativ muzejske struke interpretirati i informirati po postulatima individualne i kolektivne memorije, multikulturalizma, međunarodne otvorenosti i povezanosti, multi-disciplinarnosti ili naprosto nacionalne povijesti, na nama u Hrvatskoj iz često neobjašnjivih razloga, je dvostruko težak zadatak; znati, jednako koliko i želimo, interpretirati svoju urbanu, regionalnu, nacionalnu, umjetničku i kulturnu povijest, inzistirajući na "europskom kontekstu" njene autohtonosti, tradicije, stoljećima koja prelaze u tisućljeće, ličnostima, povijesnim prekretnicama koje su, izazvane svjesno ili izvan dosega moći Hrvatske, usmjeravale tijek njena života. Učiniti u okvirima svoje struke da, prvo mi sami, svi, ne dopustimo odnos, a koji često dolazi iz neznanja, pristojan, ali na distanci, strpljiv, ali bez razumijevanja, koji nije u stanju u našim individualnostima prepoznati išta od kolektivne nacionalne osobnosti i povijesnog iskustva koje nas je formiralo. Reakcija je moguća samo uz preduvjet da osoba(e) kojoj se obraćamo ima barem osnovno znanje kojim će moći prihvatiti nove spoznaje iz našega nastojanja da, ako moramo, ponavljamo ili iskoristimo svaku priliku uvesti Hrvatsku u ravnopravno članstvo kolektivne memorije povijesti Europe.

Vratimo li se u isključivo području struke, što nam je u ovom vremenu nemoguće ili barem neodvojivo, Musée D'Orsay možda je najbolji primjer kako se i umjetnički i društveni muzeji mogu sagledati iz aspekta pripadnosti i jednih i drugih povijesnih muzejima, što se jednako odnosi i na Louvre. Stalni postav klasičnog muzeja organiziran je kronološki jer umjetničke zbirke muzeja d'Orsay jesu povijesne s obzirom na uvjete sakupljanja i vremensku kategoriju koja diktira te uvjete pod kojima su i stigle u muzej. Iznad svega, i sama izložbena koncepcija ovog muzeja 19. stoljeća temelji se na vrhunskim umjetničkim djelima koja su nastala evolutivnim procesom društvene svijesti i umjetničkog izraza kao njene refleksije definiranoj stilskim odrednicama, školama ili veličinom i značenjem pojedinih umjetnika, što im je stvorilo trajno i respektabilno mjesto u povijesti umjetnosti.

I u ovom nacionalnome muzeju remek-djela vizualnog i estetskog doživljaja predmetne legende sadržavaju podatke koji određuju neizbježan kontekst za svako djelo posebno: ovisno o kriteriju legende, sadrže

podatke bilo o okolnostima u kojima je djelo nastalo, proisteklo, s kojom specijalnom svrhom, odnosu autora prema djelu, tko ga je naručio ili kupio, na kojoj službenoj izložbi je bilo izlagano, možda nagradeno ili odbijeno, te kakva mu je bila sudbina prije ulaska u muzej, tj. što je sve utjecalo na njegov društveni status prije no što je postalo muzejskim umjetničkim predmetom.

Današnja uloga kustosa, koja podrazumijeva i njegove sposobnosti kao muzeologa, širinom pristupa i mogućnošću sinteze pri definiranju konteksta, bitno se razlikuje od poimanja tog poziva koji se odnosio na stručnjake samo za pojedine vrste umjetničkih predmeta. Shodno tome, različiti su i rezultati takva pristupa, te nove muzejske koncepcije stalnih postava ili izložbi.

Koliko i jedan Ratni muzej, War Imperial Museum u Londonu, može nadrasti i varirati svoju osnovnu koncepciju principom vice versa, govori nam izlaganje aviona i oružja u ulaznom dijelu muzeja upravo poput umjetničkih skulptura te potpuno izvan konteksta. Promoviranjem novog slogana "WIM - dio vaše obiteljske povijesti", ovaj muzej demonstrira svoju otvorenost i poziv publici svih generacija, koja tu može očekivati prezentaciju povijesnih okolnosti, ali i prezentaciju ljudskog ponašanja, ne samo komemoriranja hrabrosti već i žrtvovanje onih koji su umrli, u interpretiranju tako osjetljive teme kao što je to rat.

Skup sudionika ovoga međunarodnoga kolokvija iz raznorodnih muzeja Europe složio se u nužnosti povijesnog razumijevanja ne samo u klasičnim povijesnim muzejima. Time pitanja postavljena na ovome kolokviju ostaju i dalje otvorena za kritičko preispitivanje, jer se takav posao nikada i ne može smatrati završenim.

Primljeno: 16. 8. 1994.

SUMMARY

What are the Perspectives of European History Museums? The International Colloquium Organized by International Association of History Museum

by Željka Koloveski

The international colloquium entitled "What are the Perspective of History Museums of Europe", organized by the International Association of History Museums and other major relevant institutions convened in Paris at the beginning of May 1994.

The first colloquium of the Association, devoted to the discussions on the future of history museums in Europe, was conceived to identify questions history museums in Europe come across today and find answers to these questions, as well as to point out evident polarization in the attitudes of certain European countries.

The author quotes examples of particular projects conceived by museums in France and Germany, which also include some of their neighboring countries. Insisting on multiculturalism and international openness they try to interpret segments of national history within European context.

The author also quotes the example of the Museum of City of London, of Great Britain, which intends to combine the activities of a classical municipal museum with the activities of a municipal cultural center.

The workshops tried to find answers to the questions put forth at the first one day meeting in Paris in 1992.

Many of the issues remain open to critical interpretation.